

Cây Lan Mùa Giáng Sinh 2014

Esmeralda bella (Rchb.f.) C.H.Wright & Dewar 1894

Vào trang ảnh của anh Nguyễn Phong trên *Facebook* thấy có cây lan với tên *Arachnanthe bella*.

Arachnanthe tên nghe hơi lạ, nhưng tôi nhớ mang máng đã thấy hình ảnh cây này ở đâu đó và hình như tên giống là *clarkei*, còn loài có lẽ bắt đầu bằng vần E thì phải.

Tìm vào vần E trong bộ sưu tập lan rừng từ A-Z không thấy, bèn mang cái tên *Arachnanthe bella* vào hỏi ông Google mới biết đây chỉ là đồng danh của cây *Esmeralda bella*.

Chữ *Esmeralda* làm tôi nhớ ra rằng khi viếng thăm vườn Quốc Gia Hoàng Liên Sơn vào đầu năm 2009, anh Đinh Văn Tuyển có tặng tôi một số ảnh trong số đó có vài cây lan lạ chưa từng thấy. Gửi ảnh hỏi T.S Leonid Averyanov, ông cho biết đó là cây *Esmeralda clarkei*.

Không hiểu tại sao khi lập bản danh mục các cây lan Việt Nam, tôi lại lú lẫn bỏ sót cây lan này. Nhưng khi liên lạc với anh Nguyễn Phong để hỏi về chi tiết mới biết rằng tôi không bỏ sót mà lại ghi cây này với tên *Arachnanthe clarkei*, Rolfe 1888.

Tra cứu trên Internet, mới thấy mình như lạc vào mê hồn trận, nào là *Arachnanthe*, *Arachnis* rồi lại *Esmeralda* không biết tên nào là chính, tên nào là phụ. Hình ảnh của 2 cây lan này lại càng lộn xộn, khó lòng tin cây để biết cây nào là *Esmeralda bella* và cây nào là *Esmeralda clarkei*.

Theo Viện thảo mộc Kew (*Catalogue of Life 2008 Annual Checklist*), thì cây *Arachnis bella* có tên chính là *Esmeralda clarkei* và nhiều tên phụ với loài và giống khác nhau:

You selected *Arachnis bella* (Rchb.f.) J.J.Sm. This is a synonym for:

Accepted scientific name:	<i>Esmeralda clarkei</i> Rchb.f. (accepted name)
Synonyms:	<i>Arachnanthe clarkei</i> (Rchb.f.) Rolfe (synonym) <i>Arachnis bella</i> (Rchb.f.) J.J.Sm. (synonym) <i>Arachnis clarkei</i> (Rchb.f.) J.J.Sm. (synonym) <i>Esmeralda bella</i> Rchb.f. (synonym) <i>Vanda clarkei</i> (Rchb.f.) N.E.Br. (synonym)

Dem hình cây lan của anh Nguyễn Phong hỏi T.S. Ron Mahatton (AOS), ông trả lời:

“The genus Esmeralda has been sunk into synonymy with Arachnis so I believe the Esmeralda picture is of what is correctly Arachnis bella (Esmeralda bella). There has been a great deal of confusion between this and Esmeralda clarkei but the two are really very different.”

Phỏng dịch: *Esmeralda* được coi như đồng danh với *Arachnis*. Cây lan trong bức ảnh là *Arachnis bella* (*Esmeralda bella*). Có nhiều chuyện nhầm lẫn giữa cây *Esmeralda bella* và *Esmeralda clarkei* nhưng 2 cây này hoàn toàn khác biệt.

Theo cuốn *A Field Guide to the Orchid of China*, hình dáng và lời mô tả 2 cây *Esmeralda bella* và *Esmeralda clarkei* như sau:

Theo lời mô tả trong cuốn sách này và trong tài liệu của *Flora of China* (www.efloras.org), 2 cây lan này khác nhau như sau:

Giống	Cây Cao	Chùm Hoa	Số Hoa
<i>Esmeralda bella</i>	20-30 phân	12-18 phân	2-3 chiếc
<i>Esmeralda clarkei</i>	70 phân	32 phân	5-7 chiếc

Sự khác biệt của hoa khó lòng dịch sang Việt ngữ sao cho sát nghĩa và dễ hiểu xin đành để y nguyên văn, nhưng chỉ cần nhìn vào trụ phần (column) và lưỡi hoa là thấy ngay sự khác biệt.

Esmeralda bella

Esmeralda clarkei

***Esmeralda bella*:** Flowers large, opening widely, yellow, densely marked with reddish brown transverse stripes; pedicel and ovary ca. 3 cm. Dorsal sepal \pm obovate-oblong, ca. 3×1 cm, obtuse; lateral sepals obovate-oblong, ca. 2.7×0.8 cm, obtuse. Petals narrowly oblong, ca. 2.7×0.7 cm, obtuse; lip somewhat pandurate, ca. 14 mm, 3-lobed; claw ca. 2 mm; lateral lobes erect, subsquare, ca. 4×4 mm, obliquely truncate; mid-lobe nearly obovate-cuneate, ca. 8×9 mm, base contracted, apex emarginate, with a recurved, calluslike appendage in sinus, margin irregularly denticulate, with a thickened keel from base to apex; disk with a bilobed callus and a movable lidlike appendage covering it; sac small, ca. 3×2 mm. Column ca. 8 mm, stout. Fl. Nov.

***Esmeralda clarkei*:** Flowers slightly fragrant, opening widely, pale yellow with reddish brown transverse stripes, 5.5-7.5 cm in diam., thickly textured; pedicel and ovary ca. 3 cm. Dorsal sepal oblanceolate-elliptic, ca. $3.5 \times 1-1.2$ cm, obtuse; lateral sepals obovate-elliptic, falcate, $3-3.2 \times 0.9-1.2$ cm. Petals subspatulate, falcate, $2.8-3.1 \times 0.9-1.1$ cm, obtuse; lip pendulous, ca. 1.7 cm, 3-lobed; claw ca. 2 mm; hypochile $6-8 \times 5-6$ mm, with 2 auriculate lateral lobes; mesochile $4-5 \times 1-1.5$ mm, narrow; epichile reniform, $8-9 \times 5-6$ mm, margin crenulate; disk with 7-9 radiating keels and 2 raised calli in center of lip. Column clavate, 1.2-1.4 cm, stout; stipe horseshoe-shaped, ca. 4×2 mm. Capsule ellipsoid-cylindric, $3.5-5.5 \times 1.5-2$ cm. Fl. Oct, fr. Nov-Dec.

Như vậy cây lan hiện có mặt tại Việt nam là *Esmeralda bella*, vậy xin đính chính lại như sau:

Mô tả: Phong lan, thân đơn cao 70-1 th. Lá mọc so le, rộng 4cm, dài 10 cm. Chùm hoa dài 12-18 cm, hoa 3-4 chiếc, to 3-5 cm, hơi thơm, nở vào cuối Thu và mùa Đông.

Nơi mọc: Sin Hồ, Tam Đường, Lai Châu, Sa Pa, Bình Lư, Lào Cai.

Để mượn hoa cúng phật, xin gửi tới các bạn yêu lan hình ảnh cây *Esmeralda bella* của anh Nguyễn Phong như một món quà cho mùa Giáng Sinh 2014.

Nếu các bạn tìm thấy cây *Esmeralda clarkei*, xin vui lòng cho biết. Thành thực cảm ơn.

Westminster mùa Giáng Sinh 2014